C/2025/5143

28.10.2025.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums

Vispārējas nozīmes pakalpojumu nozīme tādās jomās kā konkurētspēja, sociālā kohēzija un demokrātija Eiropas Savienībā

(pašiniciatīvas atzinums)

(C/2025/5143)

Ziņotājs: **Thomas KATTNIG**

Padomnieki	Barbara SAK (ziņotājam)
	Valeria RONZITTI (I grupai)
Pilnsapulces lēmums	27.2.2025.
Juridiskais pamats	Reglamenta 52. panta 2. punkts
Atbildīgā specializētā nodaļa	Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	24.6.2025.
Pieņemts plenārsesijā	16.7.2025.
Plenārsesija Nr.	598
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	175/3/12

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) aicina vairāk atzīt vispārējas nozīmes pakalpojumu holistisko nozīmi Eiropas sociālajā modelī un stiprināt to iespējamo ietekmi uz ilgtspējīgu konkurētspēju, sociālo, ekonomisko un teritoriālo kohēziju un demokrātiju.

1.2. EESK aicina īstenot holistisku pieeju vispārējas nozīmes pakalpojumu pasākumiem – atšķirībā no ES politikā pašreiz izmantotās nozaru pieejas –, tādējādi atzīstot modernu vispārējas nozīmes pakalpojumu centrālo lomu ilgtspējīgas labklājības un konkurētspējas veicināšanā. Šajā sakarā EESK aicina Komisiju rīkoties un veikt konkrētus turpmākos pasākumus saistībā ar Letas ziņojumu, nākot klajā ar vispārējas nozīmes pakalpojumu rīcības plānu.

1.3. EESK aicina dalībvalstis nodrošināt vispārēju un vienlīdzīgu piekļuvi cenas ziņā pieejamiem un kvalitatīviem pamatpakalpojumiem. Tas ir sociālā taisnīguma jautājums, jo vispārējas nozīmes pakalpojumi tiek sniegti par cenu, kas nav atkarīga no lietotāju pirktspējas. Vispārējas nozīmes pakalpojumiem un piegādes infrastruktūrai, kas nepieciešama, lai nodrošinātu vispārējas nozīmes pakalpojumu vispārēju sniegšanu, ir būtiska nozīme ES ekonomikā un labklājībā; uz tā balstās iedzīvotāju uzticēšanās valstij un sabiedrībai, tādējādi veicinot kohēziju. Šis mērķis ir jāsasniedz, īstenojot finanšu un regulējuma reformas. Vispārējas nozīmes pakalpojumu finansēšana nav patēriņa izdevumi, bet gan ieguldījums nākotnē. Vispārējas nozīmes pakalpojumiem ir vajadzīgs pienācīgs un stabils finansējums, jo tie ir viens no galvenajiem kohēzijas politikas un ilgtermiņa drošības un sagatavotības stratēģijas virzītājspēkiem.

1.4. EESK konstatē, ka valstīs, kurās tiek īstenota infrastruktūras ieguldījumu politika un tiek pareizi finansētas kvalitatīvu sabiedrisko pakalpojumu apkalpošanas izmaksas, iedzīvotājiem un uzņēmumiem rodas mazāki izdevumi saistībā ar dzīvošanas/darbības izmaksām. Tāpēc EESK uzskata, ka ir pienācīgi jāfinansē un jāuzlabo vispārējas nozīmes pakalpojumi un tie ciešāk jāsaskaņo ar iedzīvotāju vajadzībām, lai uzlabotu apmierinātību un uzticēšanos demokrātijai.

1.5. Veicot ieguldījumus sabiedriskajos pakalpojumos, ir jānodrošina reģionālais līdzsvars. Tāpēc publiskie ieguldījumi, it īpaši runājot par Kohēzijas fondu, ir pelnījuši īpašu uzmanību saistībā ar fiskālo noteikumu īstenošanu un jāņem vērā to ieguldījums ilgtermiņa konverģencē un noturībā.

1.6. Pārskatot Publiskā iepirkuma direktīvu, reformas uzmanības centrā vajadzētu būt vienkāršošanai un skaidrai pārejai no tikai cenā balstītas pieejas uz sistēmu, kuras pamatā ir pienācīga cenas un kvalitātes attiecība, un vienlaikus jāsekmē uz nozīmīgākajiem ES mērķiem balstītu sociālo un ilgtspējas kritēriju izmantošana, kā arī jāuzlabo MVU piekļuve publiskajam iepirkumam, lai veidotu ilgtspējīgu un iekļaujošu ES ekonomiku.

1.7. Mūsdienās digitālie tīkli ir daļa no vispārējas nozīmes pakalpojumiem, un tie ir neaizstājami sociālajai līdzdalībai un ekonomikas attīstībai. Saskaņā ar 2025. gada ziņojumu par digitālās desmitgades stāvokli būtu jāreformē pārvaldības digitālā infrastruktūra, lai samazinātu atkarību no pakalpojumu sniedzējiem ārpus ES un vienlaikus uzlabotu ES suverenitāti un drošību, it īpaši savienojamības un sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas jomā.

1.8. Vispārējas nozīmes pakalpojumu vispārēja pieejamība visās teritorijās atspoguļo nepieciešamību to sniegšanā ievērot subsidiaritāti, jo tas ļauj iedzīvotājiem iesaistīties lēmumu pieņemšanā un īstenot demokrātisku kontroli.

1.9. EESK aicina īstenot holistisku pieeju vispārējas nozīmes pakalpojumu pasākumiem – atšķirībā no ES politikā pašreiz izmantotās nozaru pieejas. Šajā sakarā EESK aicina Komisiju veikt konkrētus turpmākus pasākumus, saistībā ar Letas ziņojumu izstrādājot vispārējas nozīmes pakalpojumu rīcības plānu, kurā atzīta modernu vispārējas nozīmes pakalpojumu galvenā loma ilgtspējīgas labklājības un konkurētspējas veicināšanā.

1.10. Ņemot vērā vispārējas nozīmes pakalpojumu plašo nozīmi un izmantojot uz pētījumiem balstītu pieeju, kuras pamatā ir labi dati, jānovērtē vispārējas nozīmes pakalpojumu transversālais potenciāls un nozīmīgums daudzās saimnieciskās darbības nozarēs. Tas regulāri jāuzrauga, pamatojoties uz statistiku, un jāuzsver vispārējas nozīmes pakalpojumu būtiskā strukturālā funkcija, kas pašreizējā polikrīzes situācijā nodrošina nepieciešamās pārmaiņas.

2. **Vispārīga informācija**

2.1. Vispārējas nozīmes pakalpojumi, piemēram, veselības aprūpe, vecāka gadagājuma cilvēku un bērnu aprūpe, izglītība, sociālie pakalpojumi, enerģētika, ūdensapgāde un sabiedriskais transports, ir konkurētspējas, Eiropas sociālā modeļa un Eiropas demokrātiskās līdzdalības stūrakmens. To nozīmīgums ir daudz lielāks nekā tehniskajiem pakalpojumiem: tie kalpo kopējam labumam, veicina sociālo iekļaušanu, stiprina uzticēšanos valsts iestādēm un veicina sagatavotību un sociālo noturību, it īpaši vairāku krīžu laikā.

2.2. Komisijai savā jaunajā plānā ilgtspējīgas labklājības un konkurētspējas veicināšanai, citstarp ar Konkurētspējas kompasa un tīras rūpniecības kursa palīdzību, būtu jāatzīst mūsdienīgu vispārējas nozīmes pakalpojumu centrālā loma.

2.3. Vispārējas nozīmes pakalpojumiem ir būtiska nozīme Eiropas ekonomikā. 2021. gadā vispārējas nozīmes pakalpojumi un sabiedriskie pakalpojumi visā ES27 radīja 3 721 miljardu EUR lielu pievienoto vērtību, kas veidoja 28,4 % no visas pievienotās vērtības ES27 valstīs. Tajā pašā laikā šajā jomā bija nodarbināts 31,1 % no ES27 darbaspēka (65,2 miljoni cilvēku visā ES27) un tika investēti 19,7 % (632,6 miljardi EUR) no visiem 2021. gadā ES27 veiktajiem ieguldījumiem ([1]).

2.4. Komisija definē trīs vispārējas nozīmes pakalpojumu kategorijas: vispārējas tautsaimnieciskas nozīmes pakalpojumi, ar saimniecisko darbību nesaistīti pakalpojumi un vispārējas nozīmes sociālie pakalpojumi ([2]):

— **vispārējas tautsaimnieciskas nozīmes pakalpojumi** ir pamatpakalpojumi, kurus sniedz par samaksu un uz kuriem attiecas ES vienotā tirgus un konkurences noteikumi. Tomēr vajadzības gadījumā no šiem noteikumiem var atkāpties, lai aizsargātu iedzīvotāju piekļuvi pamatpakalpojumiem;

— **ar saimniecisko darbību nesaistīti pakalpojumi** (piemēram, sociālā nodrošinājuma sistēmas), uz ko neattiecas īpaši ES tiesību akti vai vienotā tirgus un konkurences noteikumi;

— **vispārējas nozīmes sociālie pakalpojumi**, kas atbilst neaizsargāto iedzīvotāju vajadzībām un balstās uz solidaritātes un vienlīdzīgas piekļuves principiem. Tiem var būt saimniecisks raksturs vai arī ne.

([1]) Statistikas atjauninājums par vispārējas nozīmes pakalpojumiem, Federālais plānošanas birojs, Beļģijas valdība, 2024. gada maijs.
([2]) https://commission.europa.eu/topics/single-market/services-general-interest_lv.

2.5. Kvalitatīvi, cenas ziņā pieejami un piekļūstami sabiedriskie pakalpojumi un vispārējas nozīmes pakalpojumi ir ne tikai svarīgs, bet arī noderīgs instruments, kas sniedz labumu iedzīvotājiem, uzņēmumiem un valdībām. Tas ir pierādījies Covid-19 krīzē un enerģētikas krīzē, ko izraisījis Krievijas agresijas karš pret Ukrainu. Tomēr šīs krīzes netiktu pārvarētas, ja nebūtu pilsoniskās sabiedrības organizāciju un strukturētu sociālās ekonomikas tīklu.

2.6. Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēji un vispārējas nozīmes pakalpojumu jomā strādājošie nodrošina vitāli svarīgu darbu un speciālās zināšanas. Ņemot vērā gan viņu spēju reaģēt, novēršot vides pasliktināšanos un pozitīvi risinot klimata problēmas, gan viņu rīcības brīvību un spēju atbildēt, rīkojoties kopējā labuma vārdā, sabiedrības labā, nevis domājot par personīgajiem ieguvumiem, gan viņu spēju sniegt vietējiem apstākļiem pielāgotus risinājumus, viņi ir būtiska daļa no sabiedriskajiem pakalpojumiem.

2.7. Pārtraucot investēt sabiedriskajos pakalpojumos un kolektīvajos pakalpojumos, rodas ilgtermiņa sekas, kuru novēršana vēlāk ir vēl dārgāka. Nākamo paaudžu labklājība ir atkarīga no ilgtermiņa drošības, stabiliem sabiedriskajiem pakalpojumiem un vispārējas nozīmes pakalpojumiem, tostarp ar saimniecisko darbību nesaistītiem vispārējas nozīmes pakalpojumiem, visās saimnieciskās darbības nozarēs. Tā kā tie visi ir saistīti ar sagatavotības koncepciju, centieni risināt pašreizējos drošības un aizsardzības jautājumus nedrīkst kaitēt sociālās kohēzijas pakalpojumiem, izglītībai un cilvēku labklājībai.

2.8. Savā ziņojumā par ES konkurētspējas nākotni M. Dragi uzsver, ka vispārējas nozīmes pakalpojumi ir būtiski inovācijai, ilgtspējīgai izaugsmei, ES ekonomiskajai drošībai un sagatavotībai vairākās jomās, piemēram, energoapgādes, infrastruktūras, izglītības un apmācības jomā. Darbinieku prasmes un zināšanas ir īpaši svarīgs faktors ilgstošas konkurētspējas nodrošināšanā. Savukārt Letas ziņojumā aicināts izstrādāt vispārējas nozīmes pakalpojumu rīcības plānu, un tam ir nepieciešams stabils finansējums.

2.9. Vispārējas nozīmes pakalpojumu pieejamība ir viena no pamattiesībām un ir iekļauta Eiropas sociālo tiesību pīlārā. Eiropas sociālo tiesību pīlāra 20. principā ir skaidri minēti būtiskie vispārējas nozīmes pakalpojumi, savukārt citi pīlāra principi aptver tādas svarīgas vispārējas nozīmes pakalpojumu jomas kā, piemēram, izglītība, mājokļi un palīdzība bezpajumtniekiem, bērnu aprūpe un ilgtermiņa aprūpe, cilvēku ar invaliditāti iekļaušana un veselības aprūpe. Vispārējas nozīmes pakalpojumi ir daļa no ES kopīgajām vērtībām LESD 14. panta nozīmē, kā noteikts LES un LESD pievienotajā Protokolā (Nr. 26) par vispārējas nozīmes pakalpojumiem un ES Pamattiesību hartas 36. pantā.

2.10. Aptaujas liecina, ka vidēji tikai 54 % iedzīvotāju ir apmierināti ar sniegtajiem vispārējas nozīmes pakalpojumiem. Rezultāti dažādās dalībvalstīs ievērojami atšķiras. To cilvēku īpatsvars, kuri apgalvo, ka sabiedrisko pakalpojumu sniegšana viņu valstī ir laba, ir dažāds: 94 % Luksemburgā, 86 % Nīderlandē un 78 % Austrijā, savukārt Grieķijā, Itālijā un Portugālē attiecīgi 70 %, 63 % un 58 % iedzīvotāju nav apmierināti ar sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu valstī ([3]). Valstīs, kurās tiek īstenota infrastruktūras ieguldījumu politika un tiek pareizi finansētas kvalitatīvu sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas izmaksas, iedzīvotājiem un uzņēmumiem rodas mazāki izdevumi saistībā ar dzīvošanas/darbības izmaksām.

2.11. Vispārējas nozīmes pakalpojumiem ir vadošā loma aprites vienotā tirgus darbībā. Tomēr reciklēšanai bieži vien trūkst vienotu standartu, tāpēc reciklētie produkti ir dārgāki nekā primārie produkti. Tāpēc ražotāji ir jāstimulē izmantot otrreizējos materiālus. Saskaņotām tehniskajām normām un standartiem būtu jānodrošina, ka produktiem ir uz reciklējamību orientēts dizains.

3. **Vispārīgas piezīmes**

3.1. Pateicoties vispārējas nozīmes pakalpojumiem, kas ir viens no ekonomikas attīstības pīlāriem, Eiropas konkurētspēja gūst labumu no spēcīga strukturālā atbalsta, jo vispārējas nozīmes pakalpojumi nodrošina, ka ne tikai iedzīvotājiem, bet arī visiem uzņēmumiem, organizācijām un valsts iestādēm ir pieejami pamatpakalpojumi, kas nepieciešami kā sociālajai, teritoriālajai un ekonomiskajai kohēzijai, tā arī Eiropas ekonomikas darbībai kopumā.

3.2. Kvalitatīvi un visiem pieejami vispārējas nozīmes pakalpojumi ir būtisks Eiropas sociālā modeļa elements, un tie ietekmē demokrātiju un iedzīvotāju attieksmi pret iestādēm un valdību. EESK uzskata, ka dalībvalstīm ir vajadzīga elastība un autonomija, lai sabiedriskos pakalpojumus organizētu saskaņā ar savām vajadzībām un tradīcijām, vienlaikus nodrošinot arī augstus standartus, piemēram, vispārēju piekļuvi (sociālo, fizisko un teritoriālo), nepārtrauktību, uzticamību, drošību, pieejamību cenas ziņā, pārskatatbildību, pielāgošanās spēju un reaģētspēju, kā arī ilgtspēju ilgtermiņā.

([3]) *Standard Eurobarometer 101*, 2024. gada pavasaris.

3.3. Piekļuve un vietējais atbalsts liecina par vispārējas nozīmes pakalpojumu svarīgumu līdzdalības, kopīgas lēmumu pieņemšanas un demokrātiskas kontroles veicināšanā, kā arī uzticēšanās iestādēm sekmēšanā. Nodrošināt vienlīdzīgu piekļuvi pamatpakalpojumiem, kuri ir cenas ziņā pieejami visiem, ir būtiski gan sociālajam taisnīgumam, gan sociālajai kohēzijai, jo vispārējas nozīmes pakalpojumi tiek sniegti par cenu, kas nav atkarīga no lietotāju pirktspējas. Kā uzsvērts atzinumā TEN/772, vispārējas nozīmes pakalpojumu līdzradīšana ir ietekmīgs veids, kā sekmēt līdzdalības demokrātiju un stiprināt Eiropas integrāciju.

3.4. Drošs, piemērots, piekļūstams un cenas ziņā pieejams mājoklis – kā svarīgs vispārējas nozīmes pakalpojums – ir cilvēka pamattiesības, labklājības pamatelements un faktiski priekšnoteikums visiem pārējiem vispārējas (tautsaimnieciskas) nozīmes pakalpojumiem. Mājokļa atrašanās vieta ir būtiska pilsoniskumam un sociālajām attiecībām.

3.5. Saskaņā ar 2025. gada ziņojumu par digitālās desmitgades stāvokli būtu jāreformē pārvaldības digitālā infrastruktūra, lai samazinātu atkarību no pakalpojumu sniedzējiem ārpus ES un vienlaikus uzlabotu ES suverenitāti un drošību, it īpaši savienojamības un sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas jomā. Arī tiešsaistes pakalpojumi uzlabo grūti sasniedzamu cilvēku un sociālo grupu līdzdalību. Pienācīgi finansēta neatkarīga žurnālistika, kas tiek uzskatīta par būtisku demokrātijas infrastruktūru, kopā ar pienācīgi uzraudzītu un regulētu informācijas izplatīšanu un apspriešanu nodrošina dialogu un var novērst antidemokrātisku ekstrēmismu. EESK ir pārliecināta, ka demokrātiskai sabiedrībai noteikti ir jāpārņem kontrole pār infrastruktūru un pakalpojumiem, kas nepieciešami informācijas apritei, kā tas agrāk bija komunikācijas infrastruktūras gadījumā.

3.6. Vispārējas nozīmes pakalpojumu sniegšanai ir būtiska nozīme digitālās infrastruktūras paplašināšanā, lai visiem iedzīvotājiem nodrošinātu vienlīdzīgu piekļuvi digitālajiem tīkliem un pakalpojumiem. It īpaši lauku, mazapdzīvotos vai ekonomiski vājos reģionos, piemēram, salās, šo izvēršanu bieži veic valsts iestādes vai sociālās ekonomikas dalībnieki, jo tirgus viens pats neveic pietiekamus ieguldījumus. Digitālā infrastruktūra ir priekšnoteikums daudziem citiem vispārējas nozīmes pakalpojumiem, piemēram, e-veselībai, tiešsaistes izglītībai un digitālajai pārvaldei, un tā ir būtiska arī lauksaimniecībai un visiem ekonomikas dalībniekiem. Tādējādi digitālie tīkli kā tādi ir daļa no publiskajiem vispārējas nozīmes pakalpojumiem, un tie ir neaizstājami sociālajai līdzdalībai un ekonomikas attīstībai.

3.7. EESK aicina īstenot holistisku pieeju vispārējas nozīmes pakalpojumu pasākumiem – atšķirībā no ES politikā pašreiz izmantotās nozaru pieejas. Šajā sakarā EESK aicina Komisiju veikt konkrētus turpmākus pasākumus saistībā ar Letas ziņojumu un saskaņā ar Sociālās ekonomikas rīcības plāna modeli ([4]), kā arī aicina izstrādāt vispārējas nozīmes pakalpojumu rīcības plānu saistībā ar gaidāmo ESTP rīcības plāna pārskatīšanu, īpašu uzmanību pievēršot ESTP 20. principa īstenošanai, kā arī jēdziena "brīvība palikt" ieviešanai.

3.8. *Eurofound* 2019. gada pamatziņojumā par dzīves kvalitāti un sabiedriskajiem pakalpojumiem ([5]) norādīts, ka sabiedriskie pakalpojumi ir pozitīvi saistīti ar uzticēšanos, kā arī izcelts, cik vērtīga ir sabiedrības līdzdalība pakalpojumu kopīgā izstrādē. Ziņojumā uzsvērta joprojām pastāvošā nevienlīdzība starp valstīm un dažādām sociālajām grupām. Pastāv ievērojami trūkumi pakalpojumu sniegšanā, kā arī dažādi šķēršļi efektīvai piekļuvei. Lai gan rezultāti liecina par atšķirībām pakalpojumu kvalitātes ziņā, tie arī sniedz norādes, kā piedāvāt apmierinošāku atbalstu. *Eurofound* uzsver: lai sasniegtu ESTP mērķus, ir būtiski uzlabot kvalitatīvu sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu.

3.9. Vispārējas nozīmes pakalpojumu sniedzējiem, organizējot vispārējas nozīmes pakalpojumu sniegšanu, būtu jācenšas ne tikai veicināt ekonomikas attīstību, bet arī sasniegt ilgtspējīgas attīstības mērķus (IAM), piemēram, izskaust nabadzību, nodrošinot piekļūstamību un pieņemamu cenu; veicināt dzimumu līdztiesību; nodrošināt visiem piekļuvi cenas ziņā pieejamai, uzticamai un ilgtspējīgai enerģijai, ūdenim un sanitārijai; veicināt pienācīgas kvalitātes nodarbinātību (tostarp pienācīgu piegādes ķēdes pārbaudi). Šiem IAM ir sociālā taisnīguma dimensija, kas ietekmē kohēziju, kura savukārt pozitīvi ietekmē demokrātiju.

3.10. Zemais apmierinātības līmenis ir visdrīzāk izskaidrojams ar to, ka taupības politikas dēļ tiek pārtraukti ieguldījumi vispārējas nozīmes pakalpojumu jomā, tirgus struktūras dēļ pieaug pakalpojumu izmaksas un trūkst ieguldījumu. Standarta aptaujas *Eurobarometer 101* (2024. gada pavasaris) dati līdztekus *Eurofound* 2024. gada apsekojumam par dzīves kvalitāti ([6]) apstiprina, ka tajās 12 ES dalībvalstīs, kurās ir lielāka apmierinātība ar dzīvi un demokrātiju, vērojama liela apmierinātība arī ar sabiedrisko pakalpojumu sniegšanu. Tāpēc EESK uzskata, ka ir pienācīgi jāfinansē un jāuzlabo vispārējas nozīmes pakalpojumi un tie ciešāk jāsaskaņo ar iedzīvotāju vajadzībām, lai uzlabotu apmierinātību un uzticēšanos demokrātijai.

([4]) https://social-economy-gateway.ec.europa.eu/eu-initiatives/seap_en.

([5]) *Eurofound, Challenges and prospects in the EU: Quality of life and public services*, 2019 (https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/all/challenges-and-prospects-eu-quality-life-and-public-services#read_publication).

([6]) *Eurofound* (2024), *Quality of life in the EU in 2024: Results from the Living and Working in the EU e-survey* (https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/2025-01/ef24028en.pdf).

3.11. Komisijas stratēģija tīras rūpniecības un aprites ekonomikas veicināšanai izpaužas tīras rūpniecības kursā un Aprites ekonomikas aktā. Tas iezīmē sākumu procesam, kurā uzsvērta vispārējas nozīmes pakalpojumu nozīme ekonomikas stratēģijā kopumā un it īpaši šo pakalpojumu plānošana un ar tiem saistītie izdevumu.

3.12. EESK uzskata, ka būtu jāveic pastāvīga ES mēroga analīze par labu praksi dekarbonizācijas jomā. Turklāt, lai iegūtu datus par vispārējas nozīmes pakalpojumu sniedzēju ieguldījumu virzībā uz ES ilgtspējīgu konkurētspēju, ir vajadzīga uz pētniecību balstīta pieeja vispārējas nozīmes pakalpojumu lomas un nozīmīguma novērtēšanai. To varētu arī regulāri uzraudzīt, piemēram, izmantojot *Eurostat* rezultātu pārskatu.

3.13. EESK ir norādījusi iepriekšējos atzinumos, ka vispārējas nozīmes pakalpojumiem jābūt iekļaujošiem, konkurētspējīgiem, kvalitatīviem un cenas ziņā pieejamiem. Šis mērķis ir jāsasniedz, īstenojot finanšu un regulējuma reformas. Vispārējas nozīmes pakalpojumu finansēšana nav patēriņa izdevumi, bet gan ieguldījums nākotnē. Lai garantētu ilgtspējīgus ieguldījumus vispārējas nozīmes pakalpojumos, vispārējas nozīmes pakalpojumi būtu jānosaka par prioritāti un jāaizsargā ES ekonomikas pārvaldības ietvaros, atzīstot to stratēģisko nozīmi sociālās kohēzijas un ilgtermiņa konkurētspējas ziņā. Kā liecina pašreizējais piemērs par atbrīvojuma piešķiršanu aizsardzības izdevumiem, šādus atbrīvojumus ir iespējams atvēlēt, un tam nav nekāda sakara ar fiskāliem ierobežojumiem, bet gan ar politisko gribu. Tā kā vispārējas nozīmes pakalpojumiem ir jābūt gan holistiskas aizsardzības politikas daļai, gan, neatkarīgi no tā, tajos steidzami jāveic ieguldījumi, lai nodrošinātu konkurētspēju un demokrātiju, šādam izņēmumam jābūt iespējamam arī šajā jomā un tas nekavējoties jāīsteno.

3.14. Ir ļoti svarīgi ilgtermiņā stiprināt un nodrošināt tādus instrumentus kā Kohēzijas fonds un Pārkārtošanās fonds. Tie var palīdzēt virzīt zaļo pārkārtošanos un stiprināt vispārējas nozīmes pakalpojumus. Kohēzijas fonda izdevumi ir paredzēti ierobežotiem mērķiem, proti, lai novērstu reģionālo nevienlīdzību. Tagad ir vajadzīga paplašināta kohēzijas politika, kas novērš sociālo nevienlīdzību un veicina piederības sajūtu Eiropai. Kohēzijas fonda izdevumi ir jāpalielina, nevis jāsamazina. Ja militāro izdevumu pieaugums notiks uz kohēzijas politikas rēķina, Eiropa netiks stiprināta. ES varētu veikt kopīgus aizņēmumus, kā tika darīts pandēmijas laikā. Turklāt izdevumi sociālajai un reģionālajai kohēzijai būtu jāpiešķir ar vismaz tādu pašu elastību kā stratēģiskiem sektoriem, piemēram, aizsardzībai, un jāatzīst to būtiskā nozīme ES ekonomiskās un sociālās stabilitātes nodrošināšanā. EESK iesaka šo atkāpes klauzulu piemērot, plašāk pieejot drošības un aizsardzības pasākumiem, kā arī vispārējas nozīmes pakalpojumiem, lai piešķirtu prioritāti uz izaugsmi vērstiem publiskajiem ieguldījumiem un novērstu konkurenci starp aizsardzības un sociālajiem izdevumiem.

3.15. Vienotā tirgus brīvības un konkurences tiesības, it īpaši tiesību akti par valsts atbalstu un publisko iepirkumu, ierobežo to, kā tiek organizēti un finansēti vispārējas nozīmes pakalpojumi un vispārējas tautsaimnieciskas nozīmes pakalpojumi. Ir rūpīgi jāpārskata īpašie noteikumi, kas iekļauti vispārējas tautsaimnieciskas nozīmes pakalpojumu paketē ([7]). Skaidri jānosaka, uz kuriem vispārējas nozīmes pakalpojumiem neattiecas tiesību akti par valsts atbalstu. Dažu vispārējas tautsaimnieciskas nozīmes pakalpojumu gadījumā, piemēram, mājokļu, veselības aprūpes un sociālo pakalpojumu jomā, EESK ierosina arī piešķirt lielāku valsts atbalstu un ilgākus termiņus kompensācijai par pakalpojumu sniegšanu. Lai popularizētu reģionālo un Eiropas pievienoto vērtību, būtu jāsaglabā un jāpaplašina tiešā piešķiršana, palielinot robežvērtības. Pārskatot Publiskā iepirkuma direktīvu, reformas uzmanības centrā vajadzētu būt vienkāršošanai un centieniem pastiprināti veicināt uz nozīmīgākajiem ES mērķiem balstītus sociālos un ilgtspējas kritērijus, kā arī jāuzlabo MVU piekļuve publiskajam iepirkumam, lai veidotu ilgtspējīgāku un iekļaujošāku ES ekonomiku. Tāpēc būtu jāatceļ tikai uz cenu balstīta pieeja par labu sistēmai, kuras pamatā ir atbilstoša cenas un kvalitātes attiecība. Tāpat būtu jāsaīsina apakšuzņēmēju ķēdes un jānosaka vispārējā darbuzņēmēja atbildība, tādējādi saskaņojot svarīgus elementus ES līmenī. Turklāt jābūt iespējai sociālo pakalpojumu līgumu termiņu, kas ir ierobežots līdz trim gadiem, pagarināt, lai nodrošinātu plānošanas stabilitāti gan pakalpojumu sniedzējiem, gan klientiem, un līdz noteiktai robežvērtībai būtu jāatļauj shēmas publisku iekšējo struktūru ietvaros.

3.16. Papildus jautājumam par vispārējas nozīmes pakalpojumu finansēšanu ir svarīgi arī nodrošināt nepieciešamā kvalificētā darbaspēka pieejamību un apmācīt un pārkvalificēt pietiekamu skaitu cilvēku. Tam jāietver arī kvalitatīvu un produktīvu darbvietu radīšana, ko atbalsta tādi faktori kā efektīvs sociālais dialogs, taisnīgs atalgojums un labi darba apstākļi darba ņēmējiem vispārējas nozīmes pakalpojumu jomās un ārpus tām.

3.17. Ņemot vērā budžeta ierobežojumus, ar kuriem saskaras daudzas dalībvalstis, pastāv risks, ka konkurētspējas un budžeta jautājumi novērsīs mūsu uzmanību no svarīgākiem apsvērumiem, kā demokrātija, cilvēktiesības un dzīves kvalitāte. Diskusijām par vispārējas nozīmes pakalpojumu nākotni nevajadzētu aprobežoties tikai ar to finansializāciju. Pastāv risks, ka tiks izveidota divu līmeņu vispārējas nozīmes pakalpojumu sistēma, kuras ietvaros pamatpakalpojumu kvalitāte pazeminās un par ātrākiem, kvalitatīvākiem pakalpojumiem iedzīvotājiem jāmaksā. Šī tirgus loģika ir attaisnojama nebūtisku privātu pakalpojumu kontekstā, kuri nav vispārējas nozīmes pakalpojumi. Ir svarīgi nodrošināt, ka to nepiemēro sabiedriskajiem pakalpojumiem, kas apmierina iedzīvotāju pamatvajadzības un rūpējas par sociālo un teritoriālo kohēziju ([8]).

([7]) Eiropas Komisija: *SGEI package*: https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/legislation/sgei_en.

([8]) Sk. arī *Michael Sandel, What Money Can't Buy:* The Moral Limits of Markets, 2013.

3.18. Ir jāveicina plašāka izpratne par vispārējas nozīmes pakalpojumu būtisko nozīmi ienākumu un labklājības nevienlīdzības kompensēšanā, kā arī demokrātijas stiprināšanā. Lai veicinātu konstruktīvu iesaistīšanos, sabiedrisko pakalpojumu sniedzējiem, darba ņēmējiem un lietotājiem ir jāizprot savstarpējās perspektīvas. Plašāk popularizējot vispārējas nozīmes pakalpojumus, kā arī plašāk atzīstot šo pakalpojumu nozīmi sabiedrībai un tās sociālajai saliedētībai, varētu stiprināt darba ņēmēju apņēmību. Dialogā starp iedzīvotājiem un vispārējas nozīmes pakalpojumu sniedzējiem akcentējot vispārējas nozīmes pakalpojumu sniedzēju veikto darbu, varētu veicināt lielāku cieņu pret kolektīvajiem pakalpojumiem un apņēmīgu līdzdalību. Atvērto durvju politika, skolu apmeklējumi un popularizēšanas kampaņas ir devušas pozitīvus rezultātus pašvaldību sniegto pakalpojumu jomā.

3.19. Jo vairāk iedzīvotāju ir iesaistīti lēmumu pieņemšanā par sabiedriskajiem pakalpojumiem un kolektīvajiem pakalpojumiem, jo vairāk tas veicina patiesu līdzdalības demokrātiju un iedzīvotāju turpmāku atbalstu un vēlmi taisnīgi sadalīt finanšu izmaksas (piemēram, maksāt nodokļus vai pakalpojumu maksu), lai saņemtu pakalpojumu.

3.20. EESK ir stingri pārliecināta, ka ieguldījumi izglītībā un pētniecībā ir būtiski, lai saglabātu Eiropas ekonomisko spēku un vienlaikus tiktu galā ar demogrāfiskajām pārmaiņām (darba un prasmju trūkumu), tehnisko progresu un klimata problēmām. Tas nozīmē ieguldīt vispārējas nozīmes pakalpojumos, publiskajās izglītības sistēmās un augstākajā izglītībā, pētniecībā un inovācijā (piemēram, programmā "Apvārsnis Eiropa"), lai nodrošinātu mūsu konkurētspēju un labklājību nākotnē.

Briselē, 2025. gada 16. jūlijā

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Oliver RÖPKE